

ШЛЯХІ ПАПУЛЯРЫЗАЦЫІ ВЕДАЎ У ГАЛІНЕ ДЫЯЛЕКТАЛОГІІ

Мурашка А.С.

*Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт інфарматыкі і радыёэлектронікі
г. Мінск, Рэспубліка Беларусь*

Албут А.А. – старшы выкладчык

У дадзенай працы даследуецца пытанне папулярызацыі ведаў пра дыялекты беларускай мовы ва ўмовах дамінавання літаратурнай нормы і глабалізацыі. Аб'ектам даследавання з'яўляюцца сучасныя спосабы прасоўвання ведаў пра дыялекты (паўночна-ўсходні, паўднёва-заходні і сярэднебеларускія гаворкі) сярод моладзі і ў адукацыйнай прасторы.

У сучасных рэаліях беларускія дыялекты зведваюць пагрозу знікнення праз урбанізацыю, міграцыю ў гарады і перавагі стандартызаванай мовы СМІ і адукацыі. Дыялектнае маўленне, захоўвае ўнікальныя фанетычныя, лексічныя і граматычныя рысы, якія адлюстроўваюць лакальную самабытнасць, культуру і гісторыю. Аднак стэрэатыпы пра іх «непрэстыжнасць» і недахоп сістэмных захадаў па папулярызацыі прыводзяць да таго, што колькасць носьбітаў скарачаецца (старэйшае пакаленне вясковых жыхароў), а моладзь ігнаруе дадзеную форму мовы ў штодзённых зносінах.

Вядома, што дыялекты ўзбагачаюць мову, захоўваючы архаічныя і рэгіянальныя рысы, але іх выкарыстанне абмежавана бытавой сферай. У школах і на філалагічных спецыяльнасцях (напрыклад, у БДУ і БДПУ) дыялекты вывучаюцца аглядава і фрагментарна, без акцэнта на

папулярнызацыю, што ўзмацняе разрыў пакаленняў. Праблема павялічваецца праз лічбавізацыю: літаратурная беларуская мова дамінае ў інтэрнэце, а дыялектныя матэрыялы рэдкія. Выкажам меркаванне, што дысцыпліны, звязаныя з беларускай мовай і літаратурай, дзе заданні па фанетыцы, лексіцы ці фальклору маглі б інтэгрыраваць веды з галіны дыялекталогіі, развіваючы культурнае мысленне і цікавасць да спадчыны.

Для папулярнызацыі прапануюцца наступныя спосабы: па-першае, *лічбавыя платформы* (дакументальны фільм «Гаворкі Беларусі» Onliner і НАН Беларусі; праект «Карта дыялектаў Беларусі» на natatnik з аўдыясуправаджэннем і YouTube-каналам, дзе публікуюць інтэрв'ю з носьбітамі гаворак і гумарыстычны кантэнт; TikTok-акаўнты і чэленджы; падкасты з казкамі і фальклорам на Spotify); па-другое, *адукацыйныя ініцыятывы* («Клуб аматараў роднага слова» і вучэбна-навуковая лабараторыя беларускага фальклору на філалагічным факультэце БДУ; летнія школы і фестывалі; тэматычныя лекцыі ў Нацыянальным дзіцячым адукацыйна-аздараўляльным цэнтры «Зубраня» [1]); па-трэцяе, *культурна-турыстычныя ініцыятывы* (распрацоўка адпаведных маршрутаў; тэатральныя пастаноўкі з элементамі гаворак). Таксама адзначым важнасць *публікацыі у СМІ* як пра дыялектныя асаблівасці беларускай мовы, так і пра рэалізаваныя праекты ў галіне папулярнызацыі ведаў пра іх [2]. Падобныя захады скіраваны на павышэнне цікавасці да тэмы беларускіх дыялектаў найперш сярод моладзі.

Навуковыя цэнтры, такія як Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа (НАН Беларусі), актыўна адаптуюць сваю дзейнасць да сучасных рэалій. Напрыклад, мерапрыемствы накіраваны на II Міжнароднага навуковага кангрэса «Беларуская мова – галоўная гісторыка-культурная каштоўнасць нацыі і дзяржавы» (2024 г.) арганізуюць секцыі, прысвечаныя сучаснаму стану дыялектаў, што падтрымлівае навуковую цікавасць да тэмы. Выязныя лекцыі для моладзі, дзе эксперты даступна расказваюць пра дыялекты, даказваюць высокую ступень цікавасці з боку вучняў да гэтай тэмы.

Асобна адзначым *лічбавізацыю дыялектнай спадчыны*. Ключавым трэндам апошніх гадоў з'яўляецца перавод унікальных дыялектных матэрыялаў у лічбавае асяроддзе, што робіць іх даступнымі для любога карыстальніка: так, Інстытут мовазнаўства НАН Беларусі працуе над стварэннем зводнага электроннага слоўніка беларускіх народных гаворак, які аб'яднае вынікі шматгадовых экспедыцый, а ў дадатак да гэтага функцыянуе сэрвіс анлайн-кансультацый «Моўная даведка», дзе любы ахвотны можа атрымаць кваліфікаваны адказ і на пытанні з галіны дыялекталогіі.

Разгледзім сферу *навукова-папулярнай літаратуры і выдавецкія праекты*. Папулярнызацыя немагчымая без якаснага кніжнага кантэнту, арыентаванага на спецыяліста. Яскравым прыкладам паспяховай папулярнызацыі з'яўляецца кніга В. Шклярыка «Як гавораць беларусы» (2024 г.) [3], якая расказвае пра адрозненні гаворак, унармаванне мовы і ўтрымлівае QR-коды са спасылкамі на акадэмічныя атласы, што стварае «масток» паміж аматарамі і навукай. Акрамя таго, наяўнасць аблічбаваных версій «Дыялекталагічнага атласа беларускай мовы» і «Лексічнага атласа беларускіх народных гаворак» дазваляюць захаваць даныя, сабраныя палявымі даследчыкамі.

Часта метады папулярнызацыі ведаў пра дыялекты патрабуюць мінімальнага рэсурсаў: прадумванне кантэнту для сацсетак і партнёрства з лакальнымі супольнасцямі. Прадукцыйным бачыцца фарміраванне матывацыі праз інтэграцыю ў навучальныя праекты, дзе аналіз гаворак развівае аналітычнае і творчае мысленне, аналагічна промт-інжынірынг для ШІ.

У заключэнне варта адзначыць, што папулярнызацыя ведаў пра дыялекты фарміруе погляд на беларускую мову як на разнастайную сістэму. Выкарыстанне лічбавых інструментаў не разбурае норму, а ўзбагачае яе, эканомячы час на здабыванне інфармацыі і захоўваючы ідэнтычнасць. Магчымым рашэннем з'яўляецца павелічэнне акадэмічных гадзін на вывучэнне дыялекталогіі, пачынаючы са школьнай адукацыі, з заданнямі-праектамі па зборы прыкладаў мясцовых гаворак.

Спіс выкарыстаных крыніц:

1. Это ключ для понимания духовного начала нации. Как популяризируют белорусский язык, рассказал эксперт. –URL: <https://belta.by/society/view/eto-kljuch-dlja-ponimania-duhovnogo-nachala-natsii-kak-populjarizirujut-beloruskij-jazyk-rasskazal-616367-2024/> (дата звароту: 10.04.2026).
2. Хомич, И. Диалекты на волне популярности... / И. Хомич // Belavia On Air : официальный бортовой журнал авиакомпании Belavia : рекламное-популярное издание . – 2019. – № 2. – С. 230–235.
3. Шклярык, В. Як гавораць беларусы / В. Шклярык. – Мн. : Тэхналогія, 2024. – 34 с.